

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מתי מחללים שבת על יולדת ופרק הזמן בו מוגדרת כולדת

(קכ"ט א') (4) רב אשי מתני הכי (לחומרא): אמר רב יהודה אמר שמואל: חיה (יולדת), כל זמן שהקבר (הרחם) פתוח, בין אמרה צריכה אני (שיחללו עלי את השבת), בין לא אמרה צריכה אני (וחברותיה אומרות שהיא צריכה¹), מחללין עליה את השבת. נסתם הקבר, בין אמרה **צריכה אני**, בין לא אמרה צריכה אני, **אין מחללין** עליה את השבת.

(2) מר זוטרא מתני הכי (לקולא): אמר רב יהודה אמר שמואל: חיה כל זמן שהקבר פתוח, בין אמרה צריכה אני ובין אמרה אין צריכה אני, מחללין עליה את השבת. נסתם הקבר, אמרה **צריכה אני**, **מחללין** עליה את השבת (ולרב אשי בכי האי גוונא אין מחללים). לא אמרה צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת.

אמר ליה רבינא למרימר: מר זוטרא מתני לקולא, ורב אשי מתני לחומרא, הלכתא כמאן? אמר ליה: הלכה כמר זוטרא. ספק נפשות להקל.

מאימתי פתיחת הקבר? (4) אמר אביי: משעה שתשב על המשבר (כסא יולדת, שאחזה כבר חבלי לידה). (2) רב הונא בריה דרב יהושע אמר: משעה שהדם שותת ויורד (מרחמה). (3) ואמרי לה: משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה (בזרועותיה. שאינה יכולה ללכת).

עד מתי פתיחת הקבר? אמר אביי: שלושה ימים. רבא אמר משמיה דרב יהודה: שבעה. ואמרי לה: שלשים². אמרי נהרדעי: חיה שלושה, שבעה, ושלושים -

שלושה - בין אמרה צריכה אני ובין אמרה לא צריכה אני, מחללין עליה את השבת.

שבעה (מג' ועד ז') - אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת. אמרה לא צריכה אני אין מחללין עליה את השבת.

שלושים (מז' ועד ל') - אפילו אמרה צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת (שאינה בחזקת סכנה³), אבל עושין ע"י ארמאי (גוי. שנחשבת חולה, עד סוף שלושים).

כדרב עולא בריה דרב עילאי דאמר: כל צרכי חולה (אפילו אין בו סכנה) נעשין על ידי ארמאי בשבת, וכדרב המנונא, דאמר רב המנונא: דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה.

1. רש"י. משמע שאם אומרת איני צריכה אין מחללים עליה שבת. וללשון שני (מר זוטרא), אפילו אם אמרה איני צריכה, מחללים. וברי"ף הגירסה בשני הלשונות שגם אם אמרה איני צריכה מחללים. בכל הקטע הזה ישנן נוסחאות רבות בכת"י ובדברי הראשונים, ראה דקד"ס.

2. כתבו תוספות שאין הם חולקים, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא. וכדברי נהרדעי שבסמוך.

3. כתב הרמב"ן: כיון שאנו יודעין שאין לה חולי אחר, ואף היא אינה אומרת כן, הכל בקיאין דמשום לידה אין לה סכנה לחמין. ואי לאו דמסתפינא מרבוותא, הייתי מפרש צריכה אני לרחוץ. אבל אמרה לחלל עלי, אפילו שלושים נמי מחללין. עכ"ל.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

ממתי פתיחת הקבר: כתבו רבינו חננאל והרי"ף, שזמנו של רב הונא בריה דרב יהושע (שאמר משעה שהדם שותת ויורד קודם לזמן אביי (שאמר משעה שתשב על המשבר), וכאביי עבדין ולא מחללין עליה שבתא עד שיהא דם שותת ויורד ותשב על המשבר. ותמהו רא"ש ור"ן היאך פסק הרי"ף בספק נפשות להחמיר, והוא ליה למיפסק משעה שהדם שותת ויורד. וכן פסק הרמב"ם (לקולא⁴). והרמב"ן תמה על פסק הרי"ף והעלה דמסתברא דשיעורי לא תלו בהדדי, ואית בנשי דלא יתבה על משבר כלל שהולד ממנה לצאת, אלא (להלכה) משעה שישבה על המשבר או ששותת הדם ויורד או שחברותיה נושאות אותה באגפיה הרי היא בחזקת מסוכנת ועושין לה. וכן פסק השו"ע⁵.

עד מתי פתיחת הקבר? שלושה ימים: כתבו בה"ג, אשכול, אור זרוע, רשב"א, רא"ש, וריטב"א, שאלו השלושה ימים מונים מעת לעת, 72 שעות מפתיחת הקבר⁶. ודעת תרומת הדשן⁷ דלא חשבינן להו מעת לעת. וכן פסק השו"ע⁸.

ממתי מונים שלושה ימים: ברמב"ם (בהלכותיו) מבואר שהמניין הוא מאחר שתלד שלושה ימים⁹. וכן מבואר בסמ"ג, פסקי ריא"ז ובמאירי.

יולדת מג' עד ז': הרי"ף דייק, הא סתמא (שלא אמרה צריכה אני ולא איני צריכה), מחללין¹⁰. וכן פסקו הרמב"ם, רמב"ן, ורשב"א. וכן פסק השו"ע¹¹.

שלושים יום, אין מחללים עליה שבת, אבל עושים ע"י גוי: פירש הרמב"ן שמתירין לה אמירה לגוי במלאכה גמורה,

4. זה לשונו: "חיה - משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד, ואחר שתלד עד שלושה ימים." כלומר שני פרקי זמן שונים: משהדם שותת עד שיוולדת, וכן מהרגע שילדה ועד שלושה ימים אח"כ. אמנם בפיה"מ כתב: אין מתחילין בחילול שבת עד שתשב על המשבר ויתחיל הדם להיות שותת. וזה כדעת ר"ח ורי"ף.
5. או"ח שלג, מקורות - רמב"ם (הל' שבת ב"ג). רא"ש (סי' ה). ר"ן (נא ב ברי"ף, ד"ה באגפיה).
6. מקורות - בה"ג (הובא ברא"ש ב"ק ז, טו). אשכול (ח"ב, הלכות מילה יולדת חולה וגרים, סי' לו). אור זרוע (ח"ב הלכות שבת, סי' פה). רשב"א (חידושים, ק"ל ב'). רא"ש (שו"ת כלל כו, סי' ג). איסור והיתר הארוך (לתלמיד מהרא"י בעל תרומת הדשן, כלל נט, דין פקוח נפש, סי' ב). ריטב"א (ראה כאן, ובעירובין ס"ח א' כתב כן בשם התוספות).
7. לגבי אכילת יולדת ביו"כ תוך שלושה ימים.
8. או"ח תרי"ד, ומדברי הגר"א נראה שהכריע שימים אלו מונים מעת לעת, כרוב הראשונים. וכן כתב ב'פסקי הגר"א'. וכן הכריע המשנ"ב (שלד, ס"ק י).
9. וכן פירש הלחם משנה (הל' שבת ב"ג). ואמנם זה בסתירה למש"כ הרמב"ם בפיה"מ: "...אבל אין מתחילין בחילול שבת עד שתשב על המשבר ויתחיל הדם להיות שותת. ומאותה שעה לתשלום שלושה ימים, מחללין עליה את השבת וכו'. וראה ביה"ל (שלד, ד"ה כל שלושה ימים) שדן בדבר.
10. וכתב הר"ז (מודפס בפ' רבי אליעזר דמילה, נד א ברי"ף), שהגירסא בנוסחי דוקאני ובהלכות הרי"ף: מג' ועד ז' אמרה איני צריכה, אין מחללין עליה את השבת (ולא כגירסתנו שכתוב ברישא: אמרה צריכה אני מחללין). טעמא דאמרה אין צריכה אני, הא סתמא מחללין.
11. או"ח שלד, וכן כתב המשנ"ב (ס"ק יד). ובעניין זה סותרים פסקי השו"ע את עצמו. שבהלכות שבת (סי' שלד) מדויק שבסתמא מחללין. ובהלכות יוה"כ (סי' תרי"ד) מדויק שבסתמא אין מאכילין. ונשאר על זה הגר"א (תרי"ד, ס"ק ב) בצ"ע. והמשנ"ב (תרי"ד, ס"ק יא) תירץ, דבה"ל יוה"כ מיירי כשחברותיה אומרות שאינה צריכה, או שרופאים אומרים שאין צריכה, דאז בעינן שתאמר צריכה אני (ומאכילין אותה פחות פחות מכשיעור), ומהני אמירתה, דלב יודע מרת נפשו. אבל בלאו הכי, אפילו בסתמא, מאכילין אותה. מקורות - רי"ף (נא ב בדפיו). רמב"ן (חי' קכ"ט א', ד"ה והא). רשב"א (ד"ה הא דאמרי).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ואין מתירין לה אפילו שבות דרבנן על ידי ישראל. וכן פסק השו"ע¹².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן של)

ג. נקראת יולדת, לחלל עליה שבת, משתשב על המשבר, או משעה שהדם שותת ויורד, או משעה שחברותיה נושאות אותה בזרועותיה שאין בה כח להלך, כיון שנראה אחד מאלו מחללין עליה את השבת.
ד. כל שלשה ימים הראשונים אפלו אמרה אינה צריכה מחללין עליה את השבת; משלשה ועד ז', אמרה: אינה צריכה, אין מחללין; מכאן ואילך אפלו אמרה: צריכה אני, אין מחללין עליה, אלא הרי היא עד שלשים יום כחולה שאין בו סכנה.

(או"ח, הלכות יום הכיפורים, סימן תריז)

ד. יולדת, תוך שלשה ימים לא תתענה כלל; משלשה עד שבועה, אם אמרה: צריכה אני, מאכילין אותה; מכאן ואילך, הרי היא ככל אדם. וימים אלו אין מונין אותם מעת לעת; כגון אם ילדה בשבועה בתשרי בערב, אין מאכילין אותה ביום הכיפורים אם לא אמרה: צריכה אני, אף על פי שלא שלמו לה שלשה ימים עד יום כפור בערב, משום דכיון שנגנס יום רביעי ללידתה מקרי לאחר שלשה.

טבילת יולדת, והבערת מדורה ליולדת וחולה

(קכ"ט א') אמר רב יהודה אמר שמואל: לחיה ל' יום.

(ומברר) למאי הלכתא? אמרי נהרדעי: לטבילה (עד שלושים יום לא טבול מפני הצינה).

אמר רבא: לא אמרן אלא שאין בעלה עמה (והיא טובלת לטהרות¹³). אבל בעלה עמה, בעלה מחממה (בתשמיש, והגוף מתחמם מן הגוף, ואף בתוך שלושים יכולה לטבול).

אמר רב יהודה אמר שמואל: עושין מדורה לחיה בשבת.

סבור מינה לחיה - אין, לחולה - לא. (וגם ליולדת) בימות הגשמים - אין, בימות החמה - לא. איתמר (אך נאמר) אמר רב חייא בר אבין אמר שמואל: הקיז דם ונצטנן, עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז!

רב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל המקיל בסעודת הקזת דם, מקילין לו מזונותיו מן השמים, ואומרים: הוא על חייו לא חס, אני אחוס עליו?!

שיטות הראשונים

עושין מדורה לחיה בשבת: דעת רב אחאי גאון דדין מדורה כדין שאר צרכיה, שבשלושה ושבעה עושים ע"י

12. או"ח שכת"ז. אמנם מלאכה ע"י שינוי, מותר אפילו ע"י ישראל. כפי שהגדיר הרמב"ן (תורת האדם, שער המיחוש), התירו (ע"י ישראל) לחולה שאין בו סכנה - (א) שבות שאין בה מעשה (אמירה לנכרי), (ב) ומלאכה בשינוי. ואכמ"ל.

13. וכתב הריטב"א שבחינם דחק, דהא טבילה בזמנה מצוה (ומשום סכנה אסרו עליה לטבול).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ישראל, ובשלושים ע"י נכרי. והביאו רמב"ן. וכן דעת רבינו ירוחם. ומדברי הראב"ד נראה, דלעניין מדורה, כל שלושים נחשב כיש לה סכנה, ועושים¹⁴. וכן פסק השו"ע¹⁵.

האם גם שאר חולים כלולים בדין מקיז: דעת רש"י, רבינו חננאל, רי"ף, ורא"ש, שלמדים מקל וחומר ממקיז לשאר חולים. ואפילו בימות החמה, עושים להם מדורה. והרמב"ם הבין שלמסקנה אין ללמוד קל וחומר ממקיז, ופסק שלחיה ומקיז עושים מדורה אפילו בימות החמה, אבל לא לשאר חולים. והשו"ע¹⁶ פסק כרמב"ם.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן של)

ו. עושין מדורה לילולדת כל שלשים יום, ואפילו בתקופת תמוז. (ואם מתרים אחרים להתחמם כנגד המדורה אין לעיל ס' רע"ו).

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכח)

יח. הקיז דם ונצטנן, עושים לו מדורה אפילו בתקופת תמוז.

הטיפול בטבור בשבת

(קכ"ח ב') **משנה:** (1) וקושרין את הטיבור (שלא ייכרך במשהו, ויצאו מעיו אם יגביהו התינוק). (2) רבי יוסי אומר: אף חותכין. וכל צרכי מילה עושין בשבת.

(קכ"ט ב') אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: הלכה כרבי יוסי.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: מודים חכמים לרבי יוסי בטבור של שני תינוקות (תאומים) שחותכין. מאי טעמא? דמנתחי אהדדי (כל אחד לכיוון אחר, ומסתכנים).

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת. שנאמר¹⁷ "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרף ובמים לא רחצת למשעי והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת":

"ומולדותיך ביום הולדת", מכאן שמילדים את הולד בשבת. "לא כרת שרף", מכאן שחותכין הטבור בשבת (כרבי יוסי). "ובמים לא רחצת למשעי", מכאן שרוחצין הולד בשבת. "והמלח לא המלחת", מכאן שמולחין הולד

14. הרמב"ם כתב שאין עושים מדורה לחולה להתחמם בה. והשיגו הראב"ד מדתניא בפרק יום הכיפורים (יומא פ"ד ב') מחמין חמין לחולה בשבת, בין להשקותו בין להברותו (והבין דהוא הדין לחמם על ידי מדורה). ותי"ץ הראב"ד, דאפשר דהבירייתא בחולה שיש בו סכנה היא. והרמב"ם שאסר, בחולה שאין בו סכנה. ומבואר דלחיה עושים מדורה, אע"פ שאין בה סכנה, כגון משבעה עד שלושים.

15. או"ח שלו, וכתב במשנ"ב (ס"ק כא) דדעת הרבה גדולי הראשונים דחיה אחר שבעה דינה לענין מדורה כשאר חולה שאין בו סכנה. והאריך בביה"ל (ד"ה כל) שמדברי כל שאר המפרשים נראה שאין עושים לה מדורה אלא תוך שבעה ימים ראשונים, כדן שאר צרכיה. וכתב שלכן קשה מאוד להקל כדברי השו"ע, לעשות ע"י ישראל, וצ"ע למעשה. מקורות - רב אחאי (שאילתות, פרשת שמות, שאילתא לח). רמב"ן (תורת האדם, שער המיחוש, עניין הסכנה). רבינו ירוחם (נתיב א, ח"א). ראב"ד (השגות הל' שבת ב, ד).

16. או"ח שכתחית. והגר"א (ס"ק מד) סיים, ורש"י וכל הפוסקים חולקין עליו. והבין מדבריו ב'פסקי הגר"א' שחולק על פסק השו"ע. מקורות - רמב"ם (הל' שבת ב, ד).

17. יחזקאל טז, ד.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
כ"א תמוז תש"פ
מסכת: שבת | פרק: י"ח | דף: קכ"ט

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בשבת. "והחתל לא חתלת", מכאן שמלפפין הולד בשבת (לחתלו).

שיטות הראשונים

חתיכת טבור בשבת: הרי"ף כתב אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כרבי יוסי, וכתב נמי הא דמודים חכמים לרבי יוסי. ומשמע שפוסק כרבי יוסי. וכן פסק רמב"ם¹⁸. וכן פסק השו"ע¹⁹.

כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת: דעת תוספות, שלא הותרו אלא איסורי דרבנן²⁰. ודעת הרמב"ם שאפילו איסורי תורה עושים עבורו.²¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן של)

ז. הולד שנוולד עושין לו כל צרכיו ומרחיצין אותו, וטומנין השליא כדי שיחם הולד, וחותכים את הטבור; והני מלי בנוולד לט' או לז', אבל נולד לח' או ספק בן ז' או בן ח', אין מחללין עליו אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו.

הדרן עלך מפנין

18. והרא"ש לא כתב הא דהלכה כרבי יוסי. וכתב הטור (או"ח שלז), בשמו שפוסק הלכה כתנא קמא. וצ"ב (שכן הגמרא פוסקת במפורש כרבי יוסי. ואם משום שלא הזכיר הרא"ש הא דהלכה כרבי יוסי, הרי בהמשך מצטט הרא"ש "לא כרת שרך, מכאן שחותכים את הטבור בשבת"). וכ"כ הב"י, שגם לדעת הרא"ש הלכה כרבי יוסי.

19. או"ח שלז, מקורות - רי"ף (נב א בדפיו). רמב"ם (הל' שבת ב, ד).

20. כתבו תוספות, לאו מקרא מפיך, אלא מסתמא כיון שבא בפרשת תוכחה אם כן צער הוא אם אין עושין, והקילו חכמים לעשות. ובכולן אין בהן איסורא דאורייתא.

21. ובביה"ל (או"ח שלז, ד"ה הולד) האריך בנידון, ומצדד כרמב"ם, עיי"ש, וכתב שעכ"פ פשוט שיש להקל על ידי גוי. מקורות - רמב"ם (הל' שבת ב, ד). תוספות (ד"ה כל האמור).